

Соболева Г.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та маркетингу
*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Sobolieva Hanna

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Economics and Marketing
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ОБҐРУНТУВАННЯ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

SUBSTANTIATION OF FACTORS INFLUENCING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF CHEMICAL INDUSTRY ENTERPRISES

У статті висвітлено питання обґрунтування факторів управління ефективністю діяльності підприємств хімічної галузі і визначається як процес, який підтримується програмним забезпеченням для планування, звітності та бізнес-аналітики, що дозволяє організації пов'язувати свою стратегію з плануванням і виконанням. Сучасний підхід був реалізований багато років тому і включав минулу, теперішню та перспективну інформацію – на додаток до бізнес-рушіїв – для більш комплексного методу фінансового та операційного планування. Деякі з ключових компонентів систем включають можливості планування, бюджетування та прогнозування, а також здатність відстежувати показники ефективності, проводити аналіз і керувати звітністю. Процеси управління ефективністю підприємств хімічної галузі також охоплюють процес фінансового закриття, консолідації та звітування для покращення розуміння.

Ключові слова: ефективність, ефект, фактори, обґрунтованість, підприємство, галузь.

The article highlights the issue of substantiating the factors of performance management of chemical enterprises and is defined as a process supported by software for planning, reporting and business analytics, which allows an organization to link its strategy with planning and execution. The modern approach was implemented many years ago and incorporates past, present and forward-looking information – in addition to business drivers – for a more comprehensive method of financial and operational planning. Some of the key components of the systems include planning, budgeting and forecasting capabilities, as well as the ability to track performance indicators, conduct analysis and manage reporting. Performance management processes for chemical companies also cover the financial close, consolidation and reporting process for better understanding. Because of this, such a situation makes it necessary to improve the efficiency of chemical industry enterprises. This is a key condition for ensuring long-term development, competitiveness and investment attractiveness of enterprises, which in the context of economic development is one of the most urgent tasks facing all enterprises in this industry. Analysis of the economic activity of the enterprise allows to answer many questions related to the efficiency of the enterprise. This process includes researching information about finances, product delivery, internal processes, and other key aspects of the business. The substantiation of factors of economic efficiency of the activity of the enterprise of the chemical industry makes it possible to achieve the maximum result from a limited number of resources. Purposeful actions with maximum results are considered the most important task for managers of any enterprise. Analysis of the economic activity of enterprises in the chemical industry is the first and most important task that must be solved in order to find ways to increase the efficiency of activity. The study and formation of the theoretical essence of the concept of "enterprise activity efficiency" is expedient for further formation and scientific substantiation of the concept of modern activity efficiency of enterprises in the chemical industry.

Key words: efficiency, effect, factors, validity, enterprise, industry.

Постановка проблеми Для підприємств хімічної галузі важливим є питання ефективності його діяльності. Кожне підприємство має свою господарську діяльність, цілі та завдання, які вони намагаються досягти. Однак, важливо зрозуміти, що ефективність

господарської діяльності підприємств хімічної галузі залежить від будь-яких ключових чинників. Аналіз господарської діяльності підприємства та пошук шляхів підвищення її ефективності є важливим кроком для забезпечення успіху підприємства хімічної галузі на

ринку. Для досягнення цієї мети необхідно ретельно проаналізувати фінансове становище підприємства, розглянути ринок конкурентів та встановити основні тенденції розвитку ринку. На основі отриманих даних необхідно знайти можливості для підвищення ефективності діяльності підприємства та розробити рекомендації для їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Методологічним фундаментом здійснення дослідження обраної тематики стали праці провідних вчених, фахівців, науковців, зокрема дослідженням показників підвищення ефективності роботи підприємства займалися І.М. Бойчик, О.О. Гетьман, І.В. Ковальчук, С.Ф. Покропивний, Ю.В. Пономарьова, В.А. Сідун, В.М. Шаповал та інші. Проте нині економічне становище підприємств хімічної галузі є нестабільним і невизначеним, що потребує подальших досліджень і визначення відповідних шляхів забезпечення стабільності та, в деяких випадках, підвищення ефективності їхньої діяльності. Саме тому питання обґрунтування ефективності діяльності підприємств хімічної галузі на сучасному етапі розвитку відносин як ключової категорії в економічній та організаційній науці й практиці зумовлює необхідність визначення її сутності та змісту.

Формулювання завдання дослідження. Підприємства хімічної галузі завжди шукають способи покращити свою ефективність і операційні можливості, одночасно намагаючись мінімізувати витрати та споживання ресурсів і бути готовими реагувати на збої чи безпрецедентні ситуації. Єдине рішення цієї проблеми полягає в тому, щоб підвищити продуктивність всього підприємства даної галузі, включаючи людські та нелюдські ресурси, і уважно стежити за продуктивністю всього підприємства. Щоб підвищити продуктивність, бізнес повинен визначити, перешкоди та перешкоди, які спричиняють зниження продуктивності та погане управління ресурсами. Для цього підприємства покладаються на корпоративне управління продуктивністю або ЕРМ, який є процесом і механізмом для ретельного моніторингу продуктивності всієї організації, а потім визначення перешкод, проблем, проблем і бар'єрів, які заважають бізнесу досягти вищої продуктивності та ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення ефективності завжди залишається близьким за значенням поняття результативності та вказує на результати діяльності, основою для оцінювання діяльності компанії, її конкурентоспроможність і характеристики особливості роботи.

Багато науковців розглядають ефективність з точки зору витрачених ресурсів, що можна узагальнити в наступному підході до визначення ефективності, вона розуміється як економічна категорія, яка являє собою ефективність функціонування системи.

Коли створюється підприємство, його засновники організують свій бізнес з урахуванням очікувань отримати ефект у вигляді прибутку. Для цього вони використовують власні ресурси (капітал) і наймані ресурси (працю). Тому ефективність виробництва на підприємстві відображає кінцевий результат використання засобів капіталу і праці за певний період часу.

Завжди заманливо оцінювати економічну ефективність тільки на рівні підприємств хімічної галузі, як конкретної системи. Однак слід пам'ятати, що під-

приємства – це відкриті системи, вони не існують ізольовано, і їхня діяльність має перебувати в гармонії з макро- і мікросередовищем. Для підвищення ефективності діяльності необхідно мінімізувати негативний вплив (якщо такий є) на навколишнє середовище і національну економіку.

Слід пам'ятати, що ефективність оцінюється за певний період часу. Наприклад, під час оцінювання ефективності підприємства за останній рік узагальнюється минула діяльність підприємства й оцінюється те, що відбувається нині. Крім того, незалежно від того, наскільки ефективною була діяльність підприємства в минулому, це не означає, що така тенденція збережеться в майбутньому. Інакше кажучи, під час оцінювання ефективності чітко розуміється, що це оцінка минулого з урахуванням поточних тенденцій, яка проводиться за минулий період і водночас підбиття його підсумків та прогнозування на майбутнє, розробка шляхів і засобів для цього, показники можуть бути використані для проектування показників на майбутнє з урахуванням як прогнозованих змін під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, в умовах яких функціонує підприємство [4].

Найважливішим завданням сучасного підприємства хімічної галузі є підвищення ефективності його фінансово-господарської діяльності шляхом оптимізації використання внутрішніх ресурсів.

Проблема підвищення ефективності підприємств даної галузі полягає в оптимізації трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів кожної організації з погляду для досягнення максимально високих результатів.

Тому одним із показників, який може бути використаний для вимірювання ефективності виробництва в макроекономічному масштабі, є зростання продуктивності суспільної праці.

Всі економічні показники господарської діяльності підприємства базуються на технічному та організаційному рівні виробництва, тобто на якості продукції та обладнання, що використовується, прогресивності технічних процесів, технічній та енергетичній ефективності праці, ступені концентрації, кооперування та комбінування, тривалості виробничого циклу та ритмічності виробництва, рівні організації виробництва та управління. Технічні аспекти виробництва безпосередньо не є предметом економічного аналізу. Однак економічні показники вивчаються в тісному взаємозв'язку з технологією та організацією виробництва.

Всі явища і процеси господарської діяльності підприємств хімічної галузі взаємопов'язані, взаємозалежні і обумовлені. Деякі з них пов'язані між собою безпосередньо, інші – опосередковано. Наприклад, на обсяг валової продукції безпосередньо впливають такі фактори, як чисельність працівників та рівень продуктивності праці. Всі інші фактори впливають на цей показник опосередковано.

Кожен показник ефективності залежить від широкого кола факторів. Чим детальніше досліджено вплив факторів на значення результативного показника, тим точнішими будуть результати аналізу та оцінки якості роботи підприємства. Тому важливим методологічним завданням в аналізі господарської діяльності є дослідження та кількісна оцінка впливу факторів на значення досліджуваних економічних показників. Без глибокого і всебічного вивчення факторів неможливо

зробити обґрунтовані висновки про результати діяльності, визначити резерви виробництва, обґрунтувати планові та управлінські рішення [5].

Оскільки економічний простір, у якому працює місцевий бізнес, трансформується під впливом глобальних і регіональних проблем та подій, важливо зберегти прибуток, необхідний для ведення бізнесу. Проблеми збереження прибутку, необхідного для ведення господарської діяльності, ускладнюються викликами ринку, змінюється надзвичайно швидкими темпами, виходячи з потреб клієнтів та посилення конкуренції між бізнесами. Конкуренція між компаніями посилюється в усіх сферах економічної діяльності. Вони вимагають швидких рішень, які не тільки задовольняють їхні вимоги до якості, а й знижують собівартість продукції та призводять до ефективної презентації продукту. Усі ці фактори безпосередньо впливають на собівартість продукту і в кінцевому підсумку позначається на конкретних фінансових результатах і показниках ефективності компанії. Це необхідно для того, щоб надати інформацію для планування керівництву підприємств хімічної галузі і обґрунтувати, як це дасть змогу підвищити ефективність її діяльності [3].

Для розв'язання задачі підвищення ефективності діяльності підприємств хімічної галузі необхідно визначити фактори, що впливають на очікувані результати та їх досягнення, з метою виявлення основних чинників і розроблення інформаційно-аналітичного забезпечення.

Існує взаємозв'язок між факторами та очікуваними результатами. Причинні зв'язки представлені графічно у вигляді «причинно-наслідкової діаграми». Одним з таких методів системного аналізу є діаграма причин і результатів, вона показує взаємозв'язок між показниками якості та факторами. Взаємозв'язок між показниками якості та факторами стає зрозумілим, коли цілі чітко визначені, а фактори, що впливають на їх досягнення, добре продумані. Коли фактори, що впливають на успіх, чітко визначені, метод можна використовувати для вирішення проблем [1].

В умовах, в яких функціонує сучасний глобальний економічний простір, є сенс розглянути питання ефективності підприємств хімічної галузі.

Вона є прямим наслідком функціонування сучасного глобального економічного простору та швидкої зміни локальних ринкових умов. Вона безпосередньо залежить від того:

- наскільки ефективно здійснюється управління бізнесом;
- наскільки ефективно бізнес сприяє підвищенню результативності кожного з його структурних підрозділів;
- наскільки економічно та раціонально використовуються наявні ресурси;
- як послуги, що надаються підприємством, оцінюються громадою;
- чи правильно сформовано портфель послуг.

Все перераховане вище залежить від дій (або бездіяльності) підприємства. Іншими словами, це, так би мовити, внутрішні фактори підприємства, що впливають на ефективність діяльності підприємства.

Оскільки існують як позитивні, так і негативні фактори, що впливають на результати діяльності підприємства, важливо їх класифікувати та систематизувати, щоб комплексно оцінити показники та виявити недо-

ліки і резерви, які можуть підвищити ефективність роботи підприємства. Фактори – це рушійні сили розвитку процесів і явищ, необхідних для здійснення підприємницької діяльності.

На ефективність діяльності підприємств хімічної галузі впливають різні фактори. Залежно від величини їхнього впливу, фактори можна розділити на основні та другорядні.

Основні фактори – це ті фактори, які мають вирішальний вплив на показники ефективності. Другорядні фактори – це фактори, які не мають вирішального впливу на результативні показники.

Ефективність господарської діяльності підприємства в поточній ситуації. в окремих випадках одні й ті ж фактори.

У деяких випадках один і той самий фактор може бути як первинним, так і вторинним.

Залежно від місця виникнення фактори поділяються на внутрішні та зовнішні, тобто ті, що залежать від діяльності організації, та ті, що не залежать від неї. Основна увага при аналізі повинна бути зосереджена на внутрішніх факторах, на які підприємство може впливати. На результати діяльності кожної організації суттєво впливає діяльність інших організацій, наприклад, рівномірність і своєчасність постачання сировини та матеріалів, їх якість і вартість. Ці фактори є зовнішніми. До зовнішніх факторів відносяться наступні [2]:

- коливання цін, зміни попиту та пропозиції, а також зміну уподобань на світовому та місцевому ринках;
- зміни в національних і політичних умовах;
- діяльність уряду;
- інфляційні процеси.

Внутрішні фактори можна розділити на основні та неосновні.

До основних належать ті фактори, які теоретично визначають результати управління компанією. Неосновні внутрішні фактори – це фактори, які впливають на узагальнювальні показники, але безпосередньо пов'язані з природою аналізованих показників.

Зовнішні фактори залежать від діяльності підприємства, наприклад кількісно визначають рівень виробництва і використання фінансових ресурсів підприємства. Зовнішні чинники поділяються на прямі та непрямі.

Сукупність чинників зовнішнього середовища, які безпосередньо впливають на функціонування та розвиток підприємства, називають об'єктивними зовнішніми чинниками. До цієї групи чинників належать постачальники матеріалів, трудових, інформаційних та інших ресурсів, а також споживачі, партнери та конкуренти. Ще одна група зовнішніх чинників – це суб'єктивні зовнішні чинники. Це сукупність чинників зовнішнього середовища, які опосередковано впливають на функціонування підприємства, економічні умови, природні та соціально-політичні чинники відіграють роль фонових чинників, що підвищують або знижують ефективність і стійкість підприємств [6].

Стабільна робота, потенційна економічна потужність підприємств хімічної галузі у нестабільних економічних умовах залежить від наявності надійних систем управління. Водночас важливим етапом формування перспективних методів розвитку та ефективного управління підприємством для пом'якшення негативних наслідків нестабільного макросередовища є надійна система управління. Це обумовлено тим, що

потрібні ресурси, а це вимагає значного розширення і зростання сфери управління. Зростає відповідальність менеджменту за результати діяльності компанії, якість і своєчасність прийняття рішень.

Розуміння впливу факторів на ефективність діяльності підприємств хімічної галузі є вкрай важливим, оскільки фактори, віднесені до групи зовнішніх, показують місце формування кожного з них у структурі соціально-економічної ієрархії. Зокрема, макроекономічні фактори здебільшого пов'язані з діяльністю галузей, регіонів і ринків. Вони включають нормативно-правове регулювання, кредитну політику держави, податкову систему та характер конкуренції. На відміну від них, внутрішні, мікроекономічні фактори, визначають поведінку окремих суб'єктів бізнесу і відображають безпосередній вплив на діяльність підприємств. У структурі цих факторів основну роль відіграють економічні та організаційні аспекти. У цій групі важливу роль посідають соціально-психологічні чинники, які проникають на підприємство через психологічні особливості найманих працівників, власників, представників владних органів тощо. Окрему підсистему в цій групі становлять фактори, зумовлені горизонтальними зв'язками, які впливають на діяльність підприємств через партнерські відносини, договірну систему, взаємні поставки тощо.

Висновки. Отже, якщо поведінка підприємств значною мірою залежить від чинників макроекономічного характеру, то на рівні держави та органів державного управління мають розроблятися заходи, спрямовані на створення сприятливого макроекономічного середовища за допомогою інструментів макроекономічного впливу. Якщо перевалює вплив мікроекономічних чинників, які залежать від самого підприємства хімічної галузі, то для підвищення ефективності його роботи необхідно розробити гнучку комбінацію стимулюючих заходів з урахуванням характеру впливу внутрішніх чинників на діяльність господарюючого суб'єкта. Між факторами, що впливають на ефективність функціонування підприємств хімічної галузі, існує достатньо тісний взаємозв'язок. Унаслідок глобалізації та інтернаціоналізації економіки, науково-технічного прогресу, адміністративної перебудови управління, розвитку інформаційних технологій, посилення конкуренції, якісних і кількісних зрушень на ринку праці, поширення нових технологій посилюється структурна адаптаційна трансформація підприємств хімічної галузі, відбуваються зміни в системі управління, що, у свою чергу, визначає нові вимоги до кадрового складу, рівня його економічної освіти. І, як результат, визначають ефективність діяльності підприємств хімічної галузі.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія. Практикум : навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевич, Київ : Знання, 2010. 88 с.
2. Рудницька М.О. Мікроекономіка : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2018. 360 с.
3. Ємець Ю.Г. Економічна ефективність як основа конкурентоспроможності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2013. № 769. С. 156–160.
4. Дзяди́кевич Ю.В., Гевко Р.Б., Буряк М.В., Розум Р.В. Енергетичний менеджмент : підручник Тернопіль, 2014. 336 с.
5. Шершньова З.Є., Оборська С.В., Ратушний Ю.М. Стратегічне управління : навч.-метод. посібник. Київ : КНЕУ, 2011. 232 с.
6. Шубін О.О. Стратегія управління як основна частина системи менеджменту підприємства. *Журнал європейської економіки.* 2013. № 4. С. 105–115.

References:

1. Bazilevich V. D. (2010) *Ekonomichna teoriya. Politekonomiya*. [Economic theory. Political economy]: textbook. Kyiv: Workshop Knowledge. (in Ukrainian)
2. Rudnytska M. O. (2018) *Mikroekonomika* [Microeconomics]: textbook. Kyiv: ELC. (in Ukrainian)
3. Yemets Y. G. (2013) *Ekonomichna efektyvnist' yak osnova konkurentospromozhnosti pidpryyemstva* [Economic efficiency as the basis of enterprise competitiveness]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and problems of development*, no. 769, pp. 156–160.
4. Dzyadikovich Y. V., Gevko R. B., Buryak M. V., Rozum R.V. *Enerhetychnyy menedzhment* [Energy management]: textbook. Ternopil. (in Ukrainian)
5. Shershneva Z. E., Oborskaya S. V., Ratushny Y. M. *Stratehichne upravlinnya* [Strategic management]: teaching method. manual. Kyiv. (in Ukrainian)
6. Shubin O. O. (2013) *Stratehiya upravlinnya yak osnovna chastyna systemy menedzhmentu pidpryyemstva* [Management strategy as the main part of the enterprise management system]. *Journal of European Economy*, no. 4, pp.105–115.